

I'm an Athenian too:
διαγραφηματικές πρακτικές στο αστικό γλωσσικό τοπίο της Αθήνας
Τερέζα Σπηλιώτη και Κορίνα Γιαξόγλου
Cardiff University & The Open University
SpiliotiT1@cardiff.ac.uk & Korina.Giaxoglou@open.ac.uk

Abstract

In this paper we examine practices of translanguaging and linguistic hybridization in the urban landscape of Athens. Our study focuses on phenomena of translanguaging that emerge from the mobilization of primarily graphemic resources, also known as trans-scripting. We pay particular attention to cases of vernacular respellings of English-related forms in the Greek script (e.g. engreek or Hellenized English) and propose a cross-contextual approach to their study, drawing on insights from research in computer-mediated communication, multilingualism and linguistic landscapes. Our analysis shows how such respellings become indexically related to ideological stances and identity positions in contemporary social-mediatized societies.

Λέξεις-κλειδιά: translanguaging, trans-scripting, urban linguistic landscapes, mobility, weird English

1 Εισαγωγή

Στην παρούσα ανακοίνωση εξετάζουμε πρακτικές διαγλωσσικότητας και γλωσσικής υβριδικότητας στο αστικό τοπίο της Αθήνας. Εστιάζουμε, ειδικότερα, σε περιπτώσεις μεταγραφής γλωσσικών τύπων που συνδέονται με την αγγλική γλώσσα με χαρακτηριστές από το ελληνικό αλφάβητο και οι οποίοι δεν έχουν μελετηθεί εκτενώς μέχρι τώρα. Στόχος μας είναι να καταδείξουμε πώς τέτοια φαινόμενα δια-γραφηματικότητας¹ συνδέονται με ιδεολογικές και ταυτοτικές τοποθετήσεις.

Ξεκινάμε με μία σύντομη θεωρητική πλαισίωση της παρούσας έρευνας στο πεδίο της κοινωνιογλωσσολογίας της κινητικότητας πριν παρουσιάσουμε τα ερευνητικά μας ερωτήματα και τις μεθόδους που χρησιμοποιήσαμε σ' αυτή τη μελέτη. Στη συνέχεια, αναλύουμε επιλεγμένες περιπτώσεις διαγραφηματικότητας στα γλωσσικά τοπία του διεθνούς αερολιμένα της Αθήνας και τη γειτονιά των Εξαρχείων. Τέλος, συνοψίζουμε τα συμπεράσματα της μελέτης μας και επισημαίνουμε τη σημασία τους για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο τέτοιες δημιουργικές και υβριδικές γλωσσικές πρακτικές συνδέονται με ευρύτερες διαδικασίες συμβολικοποίησης νέων μορφών Αγγλικών.

2 Κοινωνιογλωσσολογία της Κινητικότητας και Διαγραφηματικότητα

Η έρευνά μας εντάσσεται στο ευρύτερο θεωρητικό πλαίσιο της Κοινωνιογλωσσολογίας της Κινητικότητας (*Sociolinguistics of Mobility*; Deumert 2014). Το θεωρητικό αυτό πλαίσιο εξετάζει τη γλώσσα και τη γλωσσική αλλαγή σε σχέση με τις συνθήκες έντονης κινητικότητας, αλλά και ανισότητας, στις σύγχρονες

¹ Με τον όρο διαγραφηματικότητα αποδίδουμε την έννοια του trans-scripting και ευχαριστούμε τον Δημήτρη Κουτσογιάννη που το πρότεινε.

διαδικτυακές κοινωνίες. Επιγραμματικά, οι συνθήκες αυτές περιλαμβάνουν: (α) την παγκόσμια μετακίνηση ανθρώπων και αγαθών με μεγάλη ταχύτητα και σε τεράστια κλίμακα, (β) την ολοένα μεγαλύτερη χρήση ηλεκτρονικών μέσων επικοινωνίας και κινητής τεχνολογίας και (γ) την πληθώρα των σημειωτικών πόρων που καθιστούν εφικτή την επικοινωνία (π.χ. γλώσσες, κείμενα, εικόνες) και την ευρεία διάθεσή τους σε γλωσσικούς χρήστες.² Μέσα σε αυτό το θεωρητικό πλαίσιο και σε συνδυασμό με την αυξανόμενη κοινωνική μιντιοποίηση (social mediatization; Georgakopoulou and Deschrijver 2018), το ενδιαφέρον μας εστιάζεται σε φαινόμενα διαγλωσσικότητας και γλωσσικής υβριδικότητας που χαρακτηρίζουν όχι μόνο τα ψηφιακά τοπία, αλλά και τα γλωσσικά τοπία των σύγχρονων πόλεων.

Στα ψηφιακά τοπία μία όψη γλωσσικής υβριδικότητας που σχετίζεται ιδιαίτερα με τη γραφή ως σημειωτικό πόρο επικοινωνίας είναι η μεταγραφή (transliteration), δηλαδή η αναπαράσταση στοιχείων μιας γλώσσας στο γραφικό σύστημα μιας άλλης. Τέτοιου είδους φαινόμενα έχουν μελετηθεί ιδιαίτερα στην περίπτωση της Λατινοποίησης (Romanization), όπου το λατινικό αλφάβητο χρησιμοποιείται για την αναπαράσταση γλωσσών, όπως τα ελληνικά, τα καντονέζικα, τα αραβικά, τα κυπριακά κλπ (πβ. Androutsopoulos 2009, Themistocleous 2010).

Η αναπαράσταση στοιχείων που συνδέονται με την αγγλική γλώσσα στο γραφικό σύστημα άλλων γλωσσών δεν έχει μελετηθεί στον ίδιο βαθμό. Στην υπάρχουσα βιβλιογραφία υπάρχουν αναφορές σε μεμονωμένα παραδείγματα που μαρτυρούν ότι αυτό το φαινόμενο λειτουργεί αντίστροφα από την πιο διαδεδομένη λατινοποίηση και απαντάται σε διαφορετικές γλώσσες. Όπως φαίνεται στα παραδείγματα που περιλαμβάνονται στον πίνακα 1, γλωσσικοί τύποι που συνδέονται με την αγγλική γλώσσα μεταγράφονται με χαρακτήρες του ελληνικού ή του κυριλλικού αλφαβήτου, με ιδεογράμματα της κινεζικής γραφής, αλλά και με άλλους σημειωτικούς πόρους (π.χ. συνδυασμός αριθμών και γραμμάτων στη γραφή ρέμπους).

Μεταγραφή γλωσσικών τύπων που συνδέονται με την αγγλική γλώσσα με:	Παραδείγματα
χαρακτήρες του ελληνικού αλφαβήτου [Greek-Alphabet English or Engreek] (Spilioti 2019)	Σόου, χάου ντου γιου ντού; 'σου, χάου du ju dú' <i>So how do you do?</i>
χαρακτήρες του κυριλλικού αλφαβήτου (Angermeyer 2005)	ЛОЕР 'lojer' <i>lawyer</i>
χαρακτήρες κινεζικής γραφής (Yang 2009, cited in Deumert 2014)	咕 德 拜 'gu dé bài' <i>good bye</i>
άλλους σημειωτικούς πόρους (rebus γραφή) (<i>English with an Antwerp accent</i> , Blommaert 2012)	U R my 3M 'you are my drie-m' <i>You are my dream</i>

Πίνακας 1. Μεταγραφές αγγλικών στοιχείων σε άλλα γραφικά συστήματα

Συγκρίνοντας τη χρήση των Λατινοελληνικών (ή Greeklish), όπως έχει περιγραφεί σε προηγούμενες μελέτες (Androutsopoulos 2009, Koutsogiannis & Mitsikopoulou 2007), με τα Ελληνοαγγλικά (ή Engreek), παρατηρούμε τα εξής ως προς τα περιβάλλοντα, τις πρακτικές και τις σημασίες που αποκτούν αυτές οι γλωσσικές μορφές. Και οι δύο τύποι μεταγραφών εμφανίζονται τόσο σε δημόσια όσο και ιδιωτικά ψηφιακά περιβάλλοντα: ενώ όμως τα Greeklish εμφανίζονται όχι μόνο σε κείμενα χρηστών αλλά και σε

² Επισημαίνουμε, βέβαια, ότι οι σύγχρονες διαδικτυακές κοινωνίες χαρακτηρίζονται από ανισότητα ως προς το πώς τα αγαθά, οι τεχνολογίες και τα μέσα επικοινωνίας κυκλοφορούν, σε ποιες κοινωνικές ομάδες διατίθενται και πώς χρησιμοποιούνται από αυτές.

ψηφιακές διευθύνσεις ή άλλα επαγγελματικά κείμενα, τα ελληνοαγγλικά είναι πιο διαδεδομένα σε περιεχόμενο που παράγεται από τους ίδιους τους χρήστες των μέσω κοινωνικής δικτύωσης. Σε σχέση με τους δύο διαδεδομένους τρόπους μεταγραφής των Greeklish (φωνητικό και ορθογραφικό/οπτικό), τα ελληνοαγγλικά δεν εμφανίζουν παγιωμένες πρακτικές μεταγραφής, αν και παρατηρείται μια προτίμηση για φωνητική κυρίως αναπαράσταση των αγγλικών στοιχείων. Σε αντίθεση με τα Greeklish, σπανίως βρίσκουμε εκτεταμένη χρήση ελληνοαγγλικών σε μεγάλα κείμενα και διαλόγους: η χρήση τους περιορίζεται κυρίως στο επίπεδο γραφημάτων, λέξεων, προτάσεων ή μεμονωμένων μηνυμάτων. Ενώ η χρήση των Greeklish έχει συνδεθεί με συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες (π.χ. εφήβους και Έλληνες της διασποράς), τα ελληνοαγγλικά δεν συνδέονται ξεκάθαρα με κάποια ομάδα χρηστών, με εξαίρεση ίσως μια συνάφεια με την ευρύτερη ηλικιακή έννοια της νεότητας. Τέλος, τα ελληνοαγγλικά παρουσιάζουν αμφίσημες σχέσεις ενδεικτικότητας (indexicality), σε αντίθεση με τα Greeklish που έχουν μελετηθεί ως ενδεικτικά κοινωνικών (σ)τάσεων (π.χ. κοσμοπολιτισμού) και γίνονται αντικείμενο συζητήσεων ηθικού πανικού (π.χ. απειλή για την εθνική γλώσσα και ταυτότητα).

Σε αντίθεση με την προηγούμενη βιβλιογραφία που προσέγγισε αυτά τα φαινόμενα ως πρακτικές μεταγραφής με έμφαση στην αναπαραστατική τους λειτουργία, θα χρησιμοποιήσουμε τον όρο διαγραφηματικότητα (trans-scripting) προκειμένου να δώσουμε έμφαση στη διαδικασία επαναγραφής (respelling) που χαρακτηρίζεται από δημιουργικότητα και επιτελεστικότητα.³ Η δημιουργικότητα (creativity) είναι εμφανής στη σύνθεση και μίξη στοιχείων από ένα ευρύτερο ρεπερτόριο γραφηματικών και άλλων σημειωτικών πόρων κατά τη διαδικασία της επαναγραφής. Παράλληλα, οι γραφικές πρακτικές που θα εξετάσουμε είναι επιτελεστικές (performative) καθώς υπονοούν και επικαλούνται διάφορα, διαδικτυακά και μη, κοινά (audiences) με τρόπο περισσότερο ή λιγότερο εμφανή.

3 Διαγραφηματικότητα και Γλωσσικά Τοπία: Ερευνητικά Ερωτήματα

Η διαγραφηματικότητα εκτείνεται και πέρα από τα ψηφιακά περιβάλλοντα - και τις επικοινωνιακές δυνατότητες που προσφέρουν - σε γλωσσικά τοπία (linguistic landscapes). Η παρούσα μελέτη φαινομένων διαγραφηματικότητας στο αστικό γλωσσικό τοπίο της Αθήνας απευθύνει τα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

- (α) Πώς γραφηματικοί και άλλοι σημειωτικοί πόροι *χρησιμοποιούνται και χρησιμεύουν* σε γλωσσικά τοπία, ιδιαίτερα σε επαναγραφές που συνδέονται με την Αγγλική γλώσσα;
- (β) Πώς αυτές οι επαναγραφές *εν-τοπίζονται* (emplaced) σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα και τι είδους γλωσσικά τοπία δια-μορφώνουν;
- (γ) Πώς *λειτουργούν* ως πιθανοί ενδείκτες ιδεολογικών τοποθετήσεων που συγκροτούν συγκεκριμένες ταυτότητες;

4 Ερευνώντας τα γλωσσικά τοπία: Μεθοδολογία

Η μελέτη των γλωσσικών τοπίων εξετάζει σημεία που παράγονται από θεσμικούς και δημόσιους φορείς ('top-down'), καθώς επίσης και σημεία που δεν εναπόκεινται σε τέτοιες ρυθμίσεις ('bottom-up'), όπως εμπορικές πινακίδες, logo, διαφημιστικά

³ Βλέπε Spilioti 2019 για περαιτέρω συζήτηση των όρων transliteration (μεταγραφή) και trans-scripting (διαγραφηματικότητα).

μηνύματα, καθώς επίσης και υπερβατικά σημεία, π.χ. τα γκράφιτι (van Dijk 2014). Τα γλωσσικά τοπία συγκροτούνται μέσα από τη διάδραση χώρου και γλώσσας σε μία δεδομένη ιστορική στιγμή. Όπως σημειώνουν οι Seargeant and Giachoglou (2020), οι κατασκευές (artefacts) των γλωσσικών τοπίων αποτελούν κοινωνικά και πολιτισμικά σημεία που αντλούν το νόημά τους από τους λόγους που διαρθρώνονται και συμπλέκονται στο δημόσιο χώρο, (ανα)παράγοντας συγκεκριμένες τοποθετήσεις και στάσεις. Ο τρόπος με τον οποίο οι διάφοροι γλωσσικοί και άλλοι σημειωτικοί πόροι χρησιμοποιούνται στα γλωσσικά τοπία είναι, επομένως, ενδεικτικός των ρυθμιστικών και ιστορικών λόγων για τις γλώσσες και την πολυγλωσσία στην πόλη, καθώς επίσης και των λόγων που αμφισβητούν ή και αναιρούν τέτοιες τοποθετήσεις.

Για τη μελέτη της διαγραφηματοποίησης σε γλωσσικά τοπία δημιουργήσαμε μία ομάδα στη διαδικτυακή πλατφόρμα του Facebook, με το όνομα *Διαγλωσσικές Διαδρομές*, και προσκαλέσαμε φίλους και φίλους φίλων να μοιραστούν φωτογραφίες με παραδείγματα γλωσσικής υβριδικότητας που συναντούν στην καθημερινότητα τους. Χρησιμοποιώντας την τεχνική αυτή του πληθοπορισμού (crowd-sourcing), συλλέξαμε εβδομήντα τέσσερα (74) δημόσια κείμενα που περιλαμβάνουν διαφημίσεις, πινακίδες, ταμπέλες καταστημάτων, και γκράφιτι.⁴ Η μέθοδος αυτή εντάσσεται στη μορφή εθνογραφίας γνωστή και ως guerrilla-εθνογραφία, όπου ο ερευνητής χρησιμοποιεί κάθε μέθοδο που καθίσταται δυνατή σύμφωνα με τις δεδομένες κάθε φορά ερευνητικές περιστάσεις και συνθήκες (Androutsopoulos 2008: 9).

Με βάση τη συλλογή των δημόσιων κειμένων που αναφέραμε παραπάνω και την εθνογραφική μέθοδο που ακολουθήσαμε, αποφασίσαμε να εστιάσουμε την προσοχή μας σε δύο περιοχές των Αθηνών, ως αντιπροσωπευτικές δύο ξεχωριστών, αλλά συγχρόνως συμπληρωματικών, τόπων του αστικού τοπίου της πόλης: (α) τη ζώνη *transit* του διεθνούς αερολιμένα της Αθήνας που λειτουργεί ως 'πρόσοψη', μια φαντασιακή αναπαράσταση της κοινότητας για όσους είναι έξω από αυτή, και ως είσοδος (portal) στη χώρα και (β) τον βιωμένο (*lived-in*) χώρο της γειτονιάς των Εξαρχείων, ως ένα χώρο όπου ο κόσμος κατοικεί, εργάζεται, τρώει, συναντιέται και περνάει τη μέρα του (Stroud & Jegels 2014: 191), αλλά κι ένα χώρο που έχει πλέον στενά συνυφαστεί με δραστηριότητες εναλλακτικής δικτύωσης και αντίδρασης.

Επιχειρώντας να αναδείξουμε τόσο μικρο-γλωσσικές όσο και μακρο-γλωσσικές διαστάσεις επαναγραφών σε γλωσσικά τοπία (βλ. Τσιπλάκου 2017), επιλέξαμε μια σειρά από ευρετικά (heuristics). Ειδικότερα, εξετάζουμε επιλεγμένες επαναγραφές σε σχέση με το:

- (α) *πού και πότε*: σε ποιο κειμενικό και χωρο-χρονικό περιβάλλον εμφανίζονται ή απουσιάζουν συγκεκριμένες μορφές διαγραφηματοποίησης,
- (β) *τι και πώς*: πώς εμφανίζονται οι επαναγραφές και ποιες συγκεκριμένες επιλογές τις συνιστούν,
- (γ) *ποιος και σε/προς ποιον*: ποιος απευθύνεται σε ποιον ή ποιους και για ποιο λόγο, δηλαδή ποιες λειτουργίες επιτελούν οι δεδομένες επιλογές και τι είδους συμβολικές σημασίες και σχέσεις ενδεικτικότητας (ανα)παράγουν.

5 Διεθνές Αεροδρόμιο Αθηνών: Our Athens is your Athens

Ο πρώτος χώρος που εξετάζουμε είναι ο διεθνής αερολιμένας Αθηνών, ένας χώρος *transit*, στον οποίο αφθονούν τα top-down κείμενα, όπου τα ελληνικά και τα αγγλικά

⁴ Επίσης θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον Δημήτρη Κητή που μοιράστηκε μαζί μας σχετικό υλικό από το δικό του corpus γκράφιτι.

χρησιμοποιούνται ως κύριοι γλωσσικοί πόροι. Για παράδειγμα, οι πινακίδες που παρέχουν πληροφορίες και οδηγίες στους ταξιδιώτες παρουσιάζουν τυπικές μορφές *παράλληλης διγλωσσίας* (Coupland 2012) όπου, δηλαδή, το ίδιο κείμενο εμφανίζεται και στις δύο γλώσσες (π.χ. Πληροφορίες για Ανταποκρίσεις - Transfer Information), ενώ πολλές από τις ταμπέλες καταστημάτων παρουσιάζουν μορφές *υβριδικότητας*, π.χ. *Anamnesia*.

Στον αερολιμένα ιδιαίτερο ενδιαφέρον ως προς τη διαγλωσσικότητα που εξετάζουμε παρουσιάζει η καμπάνια επικοινωνίας και προώθησης της πόλης της Αθήνας «*PerhaΨ you're an Athenian too*», στόχος της οποίας είναι η "δημιουργική" προσπάθεια ανάδειξης της πόλης ως προορισμό city-break.⁵ Όπως σημειώνουν οι δημιουργοί της, στόχος της καμπάνιας είναι να αναδείξει οικουμενικές έννοιες που ξεκίνησαν ως ελληνικές, μέσω της δημιουργικής σύνθεσης του ελληνικού και του λατινικού αλφαβήτου. Έτσι εξηγούνται σλόγκαν όπως «*Our Athens is your Athens*» που εμφανίζονται σε πόστερ της καμπάνιας στο χώρο των αφίξεων του αεροδρομίου. Όπως παρατηρούν οι Thurlow and Jaworski (2011: 287), ο τουρισμός δεν αποτελεί απλά μία μορφή οικονομικής και πολιτικής επιχείρησης, αλλά είναι και μία έντονα κοινωνική και επικοινωνιακή δραστηριότητα, η οποία σε μεγάλο βαθμό είναι ιδανική για τον παγκόσμιο καπιταλισμό. Ο τουρισμός προσκαλεί, επομένως, πρακτικές γλωσσικότητας που συντάσσονται με μιντιακές και εμπορευματοποιητικές λογικές.

Εκτός από τα διαφημιστικά πόστερ που καλωσορίζουν όσους φτάνουν αεροπορικώς στην Αθήνα, η καμπάνια άνοιξε στο κοινό μέσα από διαφορετικές διαδραστικές φάσεις με στόχο να «τονίσει τον ιδιαίτερο συνδυασμό της ιστορικότητας και του ξεχωριστού σύγχρονου προφίλ της Αθήνας». Το 2014 οι επισκέπτες της πόλης της Αθήνας καλούνται να συμμετέχουν στην καμπάνια μέσα από την ιστοσελίδα www.imanathenian.com και το αντίστοιχο χάσταγκ όπου τους δίνεται η δυνατότητα να μοιραστούν στιγμές προκειμένου να «γίνουν» και οι ίδιοι Αθηναίοι.

Το 2015 με την εφαρμογή «*Speak Athenian. Be an Athenian*» η καμπάνια βοηθά τους συμμετέχοντες να εξελιχθούν σε ψηφιακούς «*Athenians*», «που έχουν κοινά χαρακτηριστικά με τους φυσικούς κατοίκους της Αθήνας και ενδιαφέρονται να επισκεφθούν και να βιώσουν πιο ουσιαστικά την πόλη» μαθαίνοντας «πλέον να μιλούν αθηναϊκά». Χρησιμοποιώντας την εφαρμογή της καμπάνιας, οι συμμετέχοντες καλούνται να μοιραστούν φωτογραφίες και να περιγράψουν προσωπικές στιγμές από το ταξίδι τους στην πόλη, χρησιμοποιώντας το 'νέο' λεξιλόγιο της Αθήνας, π.χ. *Artgasm* για την περιγραφή στιγμών δημιουργικού οργανισμού ή *Ecstasea* για τις στιγμές στην παραλία με φίλους. Το 2016 η καμπάνια συμπληρώνεται διαδραστικά από ένα βιωματικό πρόγραμμα (live events), όπως μια *Lunchporia w. Beyond Tzatziki ντιπ among other stuff* με τη Νταϊάνα Κόχυλα.

⁵ Το trailer της καμπάνιας που ξεκίνησε από το Διεθνή Αερολιμένα Αθηνών, σε συνεργασία με τη διαφημιστική εταιρεία Marketing Greece υπό την αιγίδα του Δήμου Αθηναίων και την υποστήριξη της ΕΞΑΑ και την Aegean το 2014 είναι διαθέσιμο εδώ: <https://www.youtube.com/watch?v=qXPcMhu4rAA>.

Εικόνα 1 . Πόστερ καμπάνιας στον αερολιμένα Αθηνών - Ecstasea⁶

Εξετάζοντας τα ευρετικά του *τι και πώς*, παρατηρούμε ότι στην καμπάνια αυτή η διαγραφηματοκτικότητα εν-τοπίζεται στο μη-τόπο ή ζώνη τράνζιτ του αεροδρομίου αλλά και στους ψηφιακούς τόπους με τους οποίους συνδέεται. Βασική αρχή της καμπάνιας είναι η γλωσσική δημιουργικότητα και υβριδικότητα, καθώς επίσης και η αυθεντική εμπειρία της πόλης πέρα από τα μοντέλα των διακοπών – πακέτο των τουριστικών γραφείων. Εδώ η απόλαυση βασίζεται στην τοπική γλωσσοκουλτούρα (*languaculture* or *linguaculture*, Agar 1994) που βιώνεται μέσα από συμμετοχικές γλωσσο-πλαστικές πρακτικές.

Στην πράξη, όμως, η γλωσσική υβριδικότητα είναι περιορισμένη. Στην πρώτη φάση της καμπάνιας, περιορίζεται σε μεμονωμένα γραφήματα (π.χ. Θ, Π, Φ) ανάμεσα σε αγγλικά στοιχεία (πβ. Perhaps you're an Aθinian too) και τις παραλλαγές στα διαφημιστικά μηνύματα που την απαρτίζουν (π.χ. An Aθinian keeΠs on making history* ή An Aθinian is a Φun enthusiast*). Οι λέξεις με αστερίσκο στα πόστερ ορίζονται ως λέξεις ελληνικής προέλευσης και για αυτές δίνεται στα αγγλικά και ο τρόπος με τον οποίο προφέρονται: για παράδειγμα, η λέξη *history* επεξηγείται ως εξής: «Προέρχεται από την Ελληνική λέξη: *Ιστορία* (e-sto-réa)».

Αυτή η χρήση και οπτικοποίηση των λέξεων υπογραμμίζουν την ιδέα της ελληνικότητας, και συγχρόνως μια ιδέα εξωτικότητας αλλά και οικουμενικότητας (δεδομένου ότι γραφήματα όπως το /π/ χρησιμοποιούνται και στα μαθηματικά). Παρατηρούμε όμως ότι στην περίπτωση εμβληματικών εκφράσεων που προορίζονται για χρήση στα ψηφιακά μέσα (για παράδειγμα #IAmAθinian), οι επιλογές μίξης αποφεύγονται και οι χαρακτήρες που χρησιμοποιούνται αντλούνται από το αγγλικό αλφάβητο.

Στη δεύτερη φάση της καμπάνιας, το 2015, όταν η καμπάνια εκτείνεται πέρα από τους χώρους του αερολιμένα σε ψηφιακούς τόπους, οι συμμετέχοντες καλούνται να μοιραστούν στιγμές και να χρησιμοποιήσουν τις νέες λέξεις του αθηναϊκού λεξιλογίου. Το νέο αθηναϊκό λεξιλόγιο αποτελείται από μίξεις αγγλικών λέξεων με λέξεις-δάνεια από τα Ελληνικά που αναφέρονται σε μυθικές ή πολιτισμικές όψεις της Ελλάδας και που αναπαριστώνται γραφηματικά με χαρακτήρες από το λατινικό αλφάβητο. Στόχος αυτής της πρακτικής είναι η ευρύτερη αναγνωρισιμότητα των νέων όρων (e.g. *Philosofa*, *Ecstasea*). Στην περίπτωση αυτή, η χρήση διαγραφηματοκτικότητας επιχειρεί να συμπεριλάβει διαφορετικούς αποδέκτες, κυρίως τουρίστες και επισκέπτες, αλλά και ντόπιους ως κομμάτι μιας ευρύτερης στρατηγικής αστικού και εθνικού branding που συγκροτεί μορφές εμπορευματοποιημένης αυθεντικότητας (Heller, 2014).

⁶ Η 'νέα' Αθηναϊκή λέξη *Ecstasea* παράγεται από τη μίξη των αγγλικών λέξεων *Ecstasy* + *Sea* και στο πόστερ περιγράφεται ως: "Στην Αθήνα, δεν είσαι πότε μακρύτερα από μια ώρα από μια πανέμορφη παραλία και μία αναζωογονητική βουτιά".

6 Εξάρχεια: Λαβ ίζ ιν δι έαρ

Σε σχέση με τη διάκριση των Stroud & Jegels (2014) μεταξύ οριακών (transit) και βιωμένων (lived in) χώρων, τα Εξάρχεια αποτελούν μια ιδιαίτερη περίπτωση. Η περιοχή έχει χαρακτηριστικά βιωμένου χώρου, καθώς μεγάλος αριθμός ανθρώπων κατοικεί, εργάζεται και διασκεδάζει στο συγκεκριμένο χώρο. Από την άλλη πλευρά, τα Εξάρχεια παρουσιάζονται επαναλειμμένα ως ‘οριακός χώρος’ επικίνδυνης επισκεψιμότητας τόσο σε ταξιδιωτικές οδηγίες του US State Department (2017) όσο και σε τοπικά μέσα λόγω των εναλλακτικών και αντιεξουσιαστικών ομάδων στην περιοχή. Παράλληλα, αποτελούν πόλο έλξης για δύο άλλες ομάδες που συνδέονται με τις σύγχρονες συνθήκες παγκοσμιοποίησης: τους τουρίστες όπως φαίνεται από το μεγάλο αριθμό καταλυμάτων προσωρινής ενοικίασης (airbnb), και τους μετανάστες που βρίσκουν στέγη σε εγκαταλελειμμένα κτίρια της περιοχής. Τα Εξάρχεια λοιπόν συνδυάζουν στοιχεία και από τις δύο κατηγορίες αστικών χώρων που πρότειναν οι Stroud & Jegels.

Το γλωσσικό τοπίο της περιοχής χαρακτηρίζεται από πληθώρα κειμένων πάνω στους τοίχους εγκαταλελειμμένων και μη κτιρίων. Μαζί με τα top-down κείμενα, όπως οι πινακίδες οδοσήμανσης και ταμπέλες δρόμων, βρίσκουμε πολιτικά και άλλα συνθήματα, ανακοινώσεις, γκράφιτι, στένσιλ και αφίσες. Σε αυτό το υποκεφάλαιο θα επικεντρωθούμε σε αυτά τα bottom-up κείμενα και ιδιαίτερα τα γκράφιτι.

Με βάση το φωτογραφικό υλικό που συγκεντρώσαμε, τα ελληνικά και αγγλικά στοιχεία αποτελούν τους κύριους γλωσσικούς πόρους. Ενδεικτικά παραθέτουμε το γκράφιτι που βρίσκεται στον τοίχο του 5ου Γυμνασίου, στη συμβολή των οδών Μπενάκη και Αραχώβης (εικόνα 2). Τα γραφικά απεικονίζουν το firebnb (λογοπαίγνιο με το λογότυπο της γνωστής πλατφόρμας airbnb), με φλόγες να βγαίνουν από τα κτίρια στα οποία εγγραφονται οι τιμές των ενοικίων όπως εμφανίζονται στη δημοφιλή ιστοσελίδα. Στοιχεία από τα ελληνικά και τα αγγλικά χρησιμοποιούνται και χρησιμεύουν για την παρωδία της παράλληλης διγλωσσίας που βρίσκουμε σε κείμενα που απευθύνονται σε τουρίστες όπως είδαμε στις πινακίδες του αεροδρομίου. Η αντιγραμματικότητα του αγγλικού κειμένου (turist guide, αντί για tourist guide) αντιδιαστέλλεται με την ορθογραφημένη επαναγραφή των Εξαρχείων ως Exarcheia, σχολιάζοντας την εμπορευματοποίηση της περιοχής μέσω του διαδικτυακού τόπου airbnb.

Εικόνα 2 Γκράφιτι στον τοίχο του 5ου Γυμνασίου Εξαρχείων

Από τον τοίχο του γυμνασίου της περιοχής, μεταφερόμαστε στον τοίχο της κατάληψης Βανκούβερ Απαρτμάν, στη συμβολή των οδών Μαυροματαίων και Δεριγνύ (εικόνα 3). Στον τοίχο της κατάληψης, δίπλα από το παράθυρο στο κέντρο της φωτογραφίας, παρατηρούμε το χειρόγραφο σλόγκαν ‘λαβ ιζ ιν δι έαρ’ που συνοδεύεται από την συμβολική αναπαράσταση μιας καρδιάς.

Εικόνα 3 Γκράφιτι στον τοίχο της κατάληψης Βανκούβερ Απαρτμάν

Εφαρμόζοντας τα ευρετικά για την εξέταση των επαναγραφών στο γλωσσικό τοπίο, επικεντρώνουμε την προσοχή μας πρώτα στο χωροχρονικό και κειμενικό περιβάλλον. Όπως αναφέραμε, ο τοίχος ανήκει στην κατάληψη Βανκούβερ Απαρτμάν που λειτουργεί από τον Ιούνιο του 2005 και βρίσκεται ένα χιλιόμετρο μακριά από την πλατεία Εξαρχείων. Η κατάληψη έχει γίνει συχνά στόχος επιθέσεων από τοπικές φασιστικές ομάδες. Το γκράφιτι λοιπόν εν-τοπίζεται (emplaced) σε ένα χώρο που είναι έντονα υπονομευτικός και συγκρουσιακός λόγω των έντονων αντιπαραθέσεων που δημιουργούνται ανάμεσα στην κατάληψη, το κράτος και τις ακροδεξιές ομάδες που δρουν στην περιοχή. Το σύμβολο της κατάληψης που εγγράφεται στις δυο κολώνες μπροστά από το κτίριο επίσης σημασιοδοτεί τον αντιεξουσιαστικό χαρακτήρα του συγκεκριμένου γλωσσικού τοπίου. Παράλληλα, η φωτογραφία τραβήχτηκε από συμμετέχοντα στην έρευνα τον Μάιο του 2011, όταν οι βίαιες επιθέσεις εναντίον μεταναστών είχαν πυροδοτήσει αντιρατσιστικές διαδηλώσεις και συγκρούσεις μεταξύ της αστυνομίας, αναρχικών και ακροδεξιών ομάδων στο κέντρο της Αθήνας. Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη το χωροχρονικό περιβάλλον, το γράφιτι ‘λαβ ιζ ιν δι έαρ’ (Η αγάπη είναι διάχυτη στην ατμόσφαιρα) εγκειμενοποιείται μέσα σε ένα πλαίσιο έντασης, σύγκρουσης και κριτικής του κατεστημένου.

Ως προς το τι υπόκειται σε διαδικασίες διαγραφηματοκότητας και πώς, παρατηρούμε ότι η φράση αναφέρεται στον τίτλο δημοφιλούς τραγουδιού της δεκαετίας του 1980. Αν και η χρήση αναφορών στην ποπ κουλτούρα είναι συνήθης πρακτική στα γκαφίτι, το συγκεκριμένο παράδειγμα δεν χρησιμοποιεί τον τίτλο αυτούσια ούτε τον μεταφράζει, αλλά τον επαναγράφει με ελληνικούς χαρακτήρες. Ο προσανατολισμός της διαγραφηματοκότητας είναι φωνητικός: οι επαναγραφές αποδίδουν κυρίως τους ήχους των αγγλικών λέξεων, παρά την οπτική μορφή τους. Ο συγκεκριμένος τρόπος επαναγραφής βασίζεται σε συνάψεις μεταξύ γραφημάτων και ήχων του ελληνικού γραφικού συστήματος και με αυτό τον τρόπο υπονοούν μία τοπική

προφορά των αγγλικών σε περίπτωση που επιχειρήσει κανείς να διαβάσει το σλόγκαν δυνατά. Επίσης, ο τύπος *εαρ* για την επαναγραφή του *aig* προσανατολίζεται προς κοινωνιογλωσσικές ενδεικτικότητες που έχουν σχέση με τοπικές υφολογικές ποικιλίες. Με βάση προηγούμενη έρευνα στα ελληνοαγγλικά (Spilioti 2019), η φωνητική επαναγραφή του *aig* θα μπορούσε να πάρει τις εξής μορφές: *ερ*, *αιρ* και *έαρ*. Από αυτές τις επιλογές, μόνο το *έαρ* είναι ομόηχο με τη λόγια μορφή που αναφέρεται στην άνοιξη. Η επαναγραφή λοιπόν απελευθερώνει παραλληλες ερμηνείες καθώς η αγάπη είναι διάχυτη στην ατμόσφαιρα αλλά και στην άνοιξη. Βέβαια αν λάβει κανείς υπόψη του ότι εκείνη την άνοιξη αυτά που ήταν διάχυτα στην ατμόσφαιρα της περιοχής ήταν κυρίως καπνοί και δακρυγόνα, η μεταγραφή υπογραμμίζει αυτό το παράδοξο και αποκτά χιουμοριστικό περιεχόμενο.

Ως προς τους αποδέκτες αυτών των δημόσιων κειμένων, η διαγραφηματοκτικότητα στα γκραφίτι λειτουργεί διαφορετικά από τα κείμενα του αεροδρομίου. Η επαναγραφή φράσεων, παρά μεμονωμένων γραφημάτων, καθιστά τέτοιους γλωσσικούς τύπους μη κατανοητούς από αποδέκτες που δεν είναι εξοικειωμένοι με το τοπικό σύστημα γραφής. Το γλωσσικό παιχνίδι αφορά σε κοινά που μπορούν να το αναγνωρίσουν, να βασιστούν σε πολλαπλούς γλωσσικούς πόρους και να κινηθούν ανάμεσα σε (και πέρα από) μεμονωμένες γλώσσες, γραφικά συστήματα, υφολογικές ποικιλίες και διατοπικές (translocal) κουλτούρες (π.χ. ποπ κουλτούρα).

Η διαδικασία της διαγραφηματοκτικότητας συμβάλλει στη δημιουργία ενός ανατρεπτικού λόγου που (επανα)οικειοποιείται (reappropriates) παγκόσμια ανακυκλώσιμους σημειωτικούς πορους τους οποίους στη συνέχεια τους συνδυάζει και επανανοηματοδοτεί μέσα από την κινητοποίηση τοπικών πόρων. Αντί να συνταχθεί με παγκόσμιους λόγους αντίστασης μέσω της χρήσης και μετάφρασης αγγλικών σλόγκαν, αυτός ο ανατρεπτικός λόγος υιοθετεί μια πιο αμφίσημη στάση και δίνει μια εναλλακτική και αυθεντική φωνή σε τοπικά κινήματα αντίστασης. Η ίδια η πρακτική της μίξης των γλωσσικοπολιτισμικών πόρων έρχεται σε αντίθεση με τον εθνικό λόγο της μονογλωσσίας και δείχνει μια αντι-συστημική στάση. Η παιγνιώδης διάθεση των γραφηματικών πρακτικών όμως εστιάζεται όχι μόνο στο τοπικό καθεστώς αλλά και στις παγκόσμιες δυνάμεις του καπιταλισμού που κάνουν κάποιες γλωσσικές μορφές πιο κινητικές από άλλες. Μέσω της επαναγραφής των αγγλικών στοιχείων με ελληνικούς χαρακτήρες, οι πρώην αναγνωρίσιμοι διατοπικοί πόροι χάνουν την κινητικότητά τους και γίνονται μη κατανοητοί πέρα από το συγκεκριμένο τοπικό περιβάλλον. Με αυτό τον τρόπο το αστείο προσανατολίζεται για κατανάλωση από το τοπικό κοινό και επαναβεβαιώνει ιδεολογικές τοποθετήσεις και κοινωνικούς δεσμούς μεταξύ αυτών που μπορούν να αναγνωρίσουν και να απολαύσουν το γλωσσικό παιχνίδι.

7 Συμπεράσματα και επίλογος

Φαινόμενα διαγραφηματοκτικότητας διατρέχουν όχι μόνο τα ψηφιακά αλλά και τα αστικά τοπία. Τα εντοπίσαμε σε κείμενα που σχετίζονται τόσο με εμπορευματοποιημένους χώρους και top-down σημεία όσο και σε αστικούς χώρους υπό επαναδιεκδίκηση. Συγκεκριμένα, γραφηματικοί πόροι που σχετίζονται με την τοπική γλώσσα (π.χ. γράμματα ελληνικού αλφαβήτου) χρησιμοποιούνται και χρησιμεύουν σε περιβάλλοντα αστικού και εθνικού branding, όπως είδαμε στην επαναγραφή αγγλικών στοιχείων στο αεροδρόμιο Αθηνών. Παράλληλα, εμφανίζονται και σε περιπτώσεις ανατρεπτικού λόγου και δράσης στην πόλη όπου οι επαναγραφές σε γκράφιτι έχουν ως αποτέλεσμα την επανανοηματοδότηση (resignification) των αγγλικών στοιχείων. Και στις δύο

περιπτώσεις όμως παρατηρούμε ότι η διαδικασία της διαγραφηματοκότητας συμβάλλει στην κατασκευή και (περι)χάραξη (ma(r)king) ταυτοτήτων στην πόλη.

Η εφαρμογή της έννοιας της διαγραφηματοκότητας στη μελέτη των γλωσσικών τοπίων μας έδωσε τη δυνατότητα να μελετήσουμε το φαινόμενο αυτό πέρα από τις δυνατότητες των ψηφιακών μέσων. Οι προσανατολισμοί επαναγραφής στις πρακτικές που παρουσιάσαμε στηρίζονται σε ένα ευρύτερο ρεπερτόριο γραφηματικών, γλωσσικών και άλλων σημειωτικών πόρων. Λαμβάνοντας υπόψη το χωροχρονικό περιβάλλον, παρατηρούμε ότι οι διαγραφηματικές πρακτικές στα αστικά τοπία παράγουν και διαχέουν εμπορευματοποιημένες, ‘οικουμενικές’ αυθεντικότητες, αλλά και τοπικές, λαϊκές (popular) αυθεντικότητες. Συμπεραίνουμε πως δημιουργούν ένα χώρο για πρακτικές που συνδιαλέγονται με παγκόσμιες γλωσσικές ιεραρχίες, λόγους, και κουλτούρες με σκοπό οι δημιουργοί αλλά και οι αποδέκτες τους άλλοτε να συνταχθούν με αυτές τις δυνάμεις και άλλοτε να αντιταχθούν σε αυτές.

Τέλος, επισημαίνουμε ότι η διαγραφικότητα δεν έχει μόνο αναπαραστατικό χαρακτήρα, αλλά απελευθερώνει δημιουργικές και παιγνιώδεις πρακτικές επανανοηματοδότησης που χαρακτηρίζονται από αμφισημία. Όπως είδαμε στην ανάλυση, σε μεγάλο βαθμό επανανοηματοδοτούνται από τον φυσικό χώρο στον οποίο εν-τοπίζονται (emplaced). Ενδεχομένως, μαρτυρούν επίσης ευρύτερες διαδικασίες προφορικοποίησης και μιντιοποίησης όπου νέες μορφές Αγγλικών αποκτούν συμβολικό κεφάλαιο (π.χ. ‘weird English’ Ch’ien 2005, ‘mock English’ Pennycook 2007).

Βιβλιογραφία

- Agar, Michael. 1994. *Language shock: Understanding the culture of conversation*. New York: William Morrow.
- Androutsopoulos, Jannis. 2008. “Potentials and Limitations of Discourse-Centred Online Ethnography.” *Language @Internet* 5 (2): 185-205.
- Androutsopoulos, Jannis. 2009. ““Greeklish”: Transliteration practice and discourse in a setting of computer-mediated digraphia.” Στο Alexandra Georgakopoulou and Michael Silk (επιμ.), *Standard Languages and Language Standards: Greek, Past and Present*, 221–249. Farman: Ashgate.
- Angermeyer, Philipp 2005. "Spelling bilingualism: Script choice in Russian American classified ads and signage." *Language in Society* 34: 493-351.
- Blommaert, Jan. 2012. "Supervernaculars and their dialects." *Dutch Journal of Applied Linguistics* 1 (1): 1-14.
- Ch’ien, Evelyn. 2005. *Weird English*. Cambridge MA: Harvard University Press.
- Coupland, Nikolas. 2012. “Bilingualism on display: The framing of Welsh and English in Welsh public spaces.” *Language in Society* 41: 1-27.
- Deumert, Ana. 2014. *Sociolinguistics and Mobile Communication*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Georgakopoulou, Alexandra, and Cedric Deschrijver. 2018. "Introduction to the special issue: The social mediatization of the economy: Texts, discourses, and participation." *Language@Internet*, 16, article 1. Accessed May 5, 2018. <https://www.languageatinternet.org/articles/2018si/georgakopoulou>.
- Heller, Monica. 2014. "The commodification of authenticity." Στο Veronique Lacoste, Jakob Leimgruber, and Thiemo Breyer (επιμ.), *Indexing authenticity: Sociolinguistic perspectives*, 112–136. Berlin: Walter de Gruyter.

- Koutsogiannis, Dimitris and Bessie Mitsikopoulou. 2007. "Greeklish and Greekness: Trends and discourses of 'glocalness'." Στο Brenda Danet and Susan Herring (επιμ.) *The Multilingual Internet: Language, Culture and Communication Online*, 142-161. Oxford and New York: Oxford University Press.
- Pennycook, Alistair. 2007. *Global Englishes and Transcultural Flows*, London: Routledge.
- Sergeant, Philip and Korina Giaxoglou (forthcoming) "Discourse and the Linguistic Landscape." Στο Anna De Fina and Alexandra Georgakopoulou (επιμ.) *Handbook of Discourse Studies*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Spilioti, Tereza. 2019. "From transliteration to trans-scripting: Creativity and multilingual writing on the internet." *Discourse, Context & Media* 29, 100294, <https://doi.org/10.1016/j.dcm.2019.03.001>
- Stroud, Christopher and Dmitri Jegels. 2014. "Semiotic landscapes and mobile narrations of place: performing the local." *International Journal of the Sociology of Language* 228: 179-199.
- Themistocleous, Christiana. 2010. "Writing in a non-standard Greek variety: Romanized Cypriot Greek in online chat." *Writing Systems Research* 2 (2): 155-168.
- Thurlow, Crispin and Adam Jaworski. 2011. "Tourism discourse: Languages and banal globalization." *Applied Linguistics Review* 2: 285-312.
- Τσιπλάκου, Σταυρούλα. 2017. "Αστικά γλωσσικά τοπία και διάλεκτοι: Χώροι της Λευκωσίας." *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα* 37, Πρακτικά της Ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, 727-746.
- US State Department. 2017. Overseas Security Advisory Council Reports. Available online: <https://www.osac.gov/pages/ContentReportDetails.aspx?cid=21241>
- van Dijk, Teun. 2014. *Discourse and Knowledge*. Cambridge: Cambridge University Press.